

Юр'єв Денис Сергійович
викладач кафедри фінансових та
стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
підполковник поліції

ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Кримінальні правопорушення, які вчиняються в економічній сфері є одним з факторів негативного впливу на розвиток нашої держави. Сучасні економічні злочини характеризуються складними та різноманітними способами та методами їх скоєння, тому однією із головних проблем залишається підняття професіональних навичок та авторитету правоохоронних органів.

На теперішній час, відповідно до функцій та повноважень правоохоронних органів (Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України), кожний з цих органів наділений досить значним об'ємом повноважень, пов'язаних із здійсненням контрольних функцій у сфері державних закупівель.

Ефективна діяльність правоохоронних органів в протидії злочинності безпосередньо залежить від отримання всебічної, повної та достовірної інформації щодо кількісних і якісних показників певного виду злочинів та визначення тенденцій розвитку досліджуваного явища.

Злочини у сфері економіки переважно мають латентний характер і вчиняються особами, які за своїм рівнем освіти, інтелектом, службовим становищем та корупційними зв'язками здатні створити перешкоди, що унеможливають своєчасне запобігання, виявленні та документування злочинів, працівниками поліції, яким доводиться працювати безпосередньо над їх розкриттям.

Слідча практика вказує на те, що розкрити економічний злочин та виявити всіх злочинців можливо лише тоді, коли встановлений спосіб, яким

користувались злочинці.

Властивості розслідування економічних злочинів, до числа яких належать й злочини у сфері державних закупівель, в першу чергу обумовлені особливостями відображення цих злочинів у навколишньому середовищі. Процес збирання доказів, а виходячи з цього і проведення слідчих (розшукових) дій у значній мірі обумовлено носіями інформації, які дозволяють встановити обставини тих чи інших кримінальних правопорушень і надати їм кваліфіковану оцінку. Злочини у сфері державних закупівель вчиняються під оболонкою договорів купівлі-продажу, яким передують конкурсні торги, що знаходять багаторазове документальне відображення.

В Україні в 2014 році громадяни надихнулися кроками влади щодо боротьби з корупцією. Відкриття системи державних закупівель "ProZorro" було прийнято "на ура". Електронна система "ProZorro", яка була створена в 2014 році, позиціонувала себе, як єдиний дієвий, надійний інструмент для електронної торгівлі. Система гарантувала безпечність, відсутність корупційних дій та рівні можливості для учасників. Ця система, яка створена для надання допомоги бізнесу, повинна була допомагати здійсненню розвитку бізнесу молодим компаніям та підприємствам, які тільки вийшли на ринок. 17 лютого 2016 року президент України Петро Порошенко підписав закон "Про державні закупівлі", який передбачав введення електронної системи для здійснення всіх державних закупівель товарів і послуг. А з 1 серпня 2016 року Електронна система "ProZorro" стала обов'язковою до використання на всій території країни.

Проаналізувавши стан діяльності системи державних закупівель в Україні, можна зробити висновок про те, що на теперішній час залишається значна кількість невирішених проблем щодо нормативно-правового врегулювання цієї сфери, а від того з'являється велика кількість зловживань як з боку замовників так і з боку учасників публічних торгів. Вивчення та аналіз процедур закупівель, здійснених розпорядниками державних коштів дозволяють зробити висновок, що більшість злочинів та інших правопорушень,

які мали місце під час проведення державних закупівель, носять системний характер.

Таким чином, спостерігаються багато фактів проведення фіктивних тендерних закупівель за завищеними цінами, монополістичної змови учасників торгів, просування на ринок підконтрольних замовнику, а в деяких випадках взагалі фіктивних підприємств, за рахунок яких замовники торгів отримують винагороду у відсотковому співвідношенні від вартості укладеного договору (відкат). З метою створення недобросовісної та фіктивної конкуренції досить часто відбуваються торги, коли підконтрольні підприємства-учасники подають різні за ціною тендерні пропозиції для формального додержання процедури державної закупівлі. Крім того, певне розповсюдження отримала практика, коли ряд підприємств, перемагаючи у закупівлі, зазначають найкращі умови та, як наслідок, укладають договори, але потім ці договори не виконують, внаслідок чого замовник несе збитки, тому що на проведення нової закупівлі немає часу.

Після проведення торгів не перевіряється якість виконання укладених договорів із закупівлі. Дуже часто спостерігається змова замовника та учасника щодо невиконання або неналежного виконання укладених договорів, оскільки не передбачено обов'язкове здійснення інформування щодо виконання договору на всіх його етапах, з метою уникнення вчинення зловживань, пов'язаних з безпідставним збільшенням ціни договору після проведення тендеру.

Як правило, замовники закупівель заводять в якості учасників торгів підконтрольні підприємства, які, у свою чергу, знаходять ще підприємства для участі в якості технічного учасника, які вказують у тендерних пропозиціях більш високі ціни, ніж підконтрольне замовнику підприємство. У подальшому замовником оприлюднюється на веб-порталі уповноваженого органу прийняття рішення (повідомлення) про те, що в тендері перемогло підприємство, яке запропонувало більш низьку ціну, але насправді така ціна може в декілька разів перевищувати ринкову вартість товарів, робіт або послуг, відповідно «відкат» становить до 30 відсотків від суми договору укладеного з переможцем.

Узагальнення здійснених процедур державних закупівель протягом

останніх років свідчить про те, що однією з причин нанесення державі збитків при проведенні тендерів є те, що розпорядники державних коштів, уповноважені особи та тендерні комітети замовників, неналежно виконуючі свої функціональні повноваження, не здійснюють попереднього аналізу та вивчення ринку товарів, робіт, послуг та цін на ньому, що є важливим чинником ефективності проведених торгів. Відсутність даної інформації може привести до акцепту цінових пропозицій учасників за ціною, яка буде перевищувати середню ринкову, яка діє на ринку на момент проведення торгів.

Досить часто зустрічаються випадки, коли підприємства – переможці процедури закупівлі в ході виконання робіт за договором використовують будівельні матеріали низької якості або взагалі будівельні матеріали, які не відповідають проектно – кошторисній документації, що дає змогу привласнити значний відсотків коштів передбачених на виконання певного виду робіт. Окрім зазначеного, регулярними порушеннями законодавства є випадки коли службові особи підприємств підрядників, в ході виконання будівельних робіт за попередньою змовою із службовими особами, які здійснюють технічний нагляд за об'єктом будівництва та замовниками цих робіт вносять заздалегідь недостовірні відомості до офіційних документів – актів приймання виконаних підрядних робіт Форми КБ-2в про обсяги та вартість виконаних будівельних робіт, відповідно відомості вказані в актах приймання виконаних будівельних робіт Форми КБ-2в які складено за договором підряду, фактично не відповідають виконаним роботам. Таким чином розпорядник, підрядник та інженер з технічного нагляду шляхом вчинення протиправних дій заволодівають коштами державного бюджету або коштами місцевої громади. Вказані дії кваліфікуються відповідно до дій вчинених кожною із сторін, враховуючи займану посаду особи та її службових повноважень, найчастіше відповідальність за вчинення таких дій настає за статтями 191, 364, 366, 367 Кримінального кодексу України.

Окремі порушення законодавства про закупівлю товарів, робіт та послуг за державні кошти можуть містити ознаки суспільно небезпечних діянь,

визначених статтями 191 (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становище), 210 (Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням), 358 (Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів), 364 (Зловживання владою або службовим становищем), 366 (Службове підроблення), 367 (Службова недбалість) Кримінального кодексу України.

Крім того, слід відзначити ряд недоліків самого Закону на які слід звернути увагу, в частині другій статті 16 відсутня норма обов'язкового кваліфікаційного критерію наявності фінансової спроможності (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, довідка з банку про відсутність (наявність) заборгованості за кредитами); пунктом 1 частини 1 статті 31 визначена підстава відхилення тендерних пропозицій (не надав забезпечення тендерної пропозиції, якщо таке забезпечення вимагалось замовником), яка являється дискримінаційною для бюджетних установ, які не можуть планувати видатки на вказані цілі.

Вивчаючи та аналізуючи діючий Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII та інші нормативно-правові акти з питань здійснення державних закупівель, можна зробити відповідний висновок, що тендерний комітет замовника, уповноважена особа, майже не несуть ніякої відповідальності за неналежне проведення або навмисне порушення процедур закупівлі. Як наслідок, скасовуються результати торгів, оголошується нова процедура з метою досягнення вигідного службовим особам підприємства - замовника результату. Однак, відповідальні особи за допущені порушення при проведенні попередніх торгів не несуть відповідальності.

На сьогодні існує необхідність у законодавчому врегулюванні питання комунікації між Антимонопольним комітетом України, Державною аудиторською службою України та Національною поліцією України відповідно до якої сторони, а також їх територіальні підрозділи зможуть обмінюватися

інформацією щодо виявлених порушень у сфері державних закупівель та вживати заходів реагування згідно чинного законодавства України.

Список використаної літератури:

1. Про публічні закупівлі : Закон України : від 25.12.2015 р., № 922-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 9. – Ст. 89.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379)
3. Господарський кодекс України: Закон України : від 16.01.2003 р., № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - № 18-22. - Ст. 144.
4. Адміністративне право України. Академ. курс : підруч.: [у 2-х тт.] : Т. 1. Заг. частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: ТОВ «Вид-во» «Юридична думка», 2007. – 592 с.
5. Квач В. Ю. Загальнотеоретичні положення про публічні закупівлі: поняття та призначення/ В. Ю Квач, Р. В. Афанасієв // Молодий вчений. – 2017. – № 11 (51). – С. 884-887.
6. Критенко О.О. Теоретичні підходи до визначення поняття «державні закупівлі» / О.О. Критенко // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Державне управління. – 2014. – № 1. – С. 19-26.
7. Селіванова Н. П. Адміністративно-правове забезпечення функціонування системи електронних закупівель в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Селіванова Наталя Петрівна ; Науково-дослідний інститут публічного права. – К., 2017. – 222 с.